

Aapo Hyyti

TURVALLINEN KOULU?
Turvallisuuden käsittely Opettaja-lehdessä 2005–2010

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Kesäkuu 2022

TIIVISTELMÄ

Aapo Hyyti: Turvallinen koulu? – Turvallisuuden käsittely Opettaja-lehdessä 2005–2010
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Historia
Kesäkuu 2022

Turvallisuus ja siihen liittyvät moninaiset seikat ovat osa ihmisten jokapäiväistä arkea ja sitä ne ovat myös koulussa sen oppilaille ja opettajille. Parhaassa tapauksessa turvallisuudesta ei täydy kantaa huolta, sillä sitä uhkaaviin seikkoihin on varauduttu ennalta. Huonommassa tilanteessa ollaan, jos turvallisuudesta tulee jatkuva murheen aihe. Turvallisuus on hyvin yleisluontoinen käsite ja tässä tutkielmassa se on tarkemmin määritelty ja rajattu neljäksi koulun turvallisuuden ulottuvuudeksi, joita ovat fyysinen-, sosiaalinen-, psyykinen- ja pedagoginen turvallisuus.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan Opettaja-lehdessä käytyä keskustelua turvallisuudesta vuosina 2005–2010. Tutkielman lähdeaineiston muodostavat Opettaja-lehden vuosikerrat edellä mainituilta vuosilta.

Tutkielmassa käytetyt lehtiartikkelit ja muut kirjoitukset ovat Opettaja-lehden omien toimittajien, kolumnistien ja mielipidekirjoittajien laatimia ja niistä paljastuu selvästi opettajien kantama huoli koulumaailman turvallisuuden tilasta tarkastelluilta vuosilta. Kuten ammattijulkaisulta voi odottaa, on Opettaja-lehden näkökulma varsin opettajakeskeinen ja opettajien ammatillisiin huoliin keskittyvä ja tämä näkyy selvästi myös turvallisuutta käsiteltäessä. Turvallisuus on Opettaja-lehden sivuilla opettajien pedagogista turvallisuutta, muiden turvallisuuden ulottuvuuksien linkittyessä tähän turvallisuuden osa-alueeseen.

Avainsanat: koulu, peruskoulu, opettaja, turvallisuus, kouluturvallisuus, fyysinen turvallisuus, sosiaalinen turvallisuus, psyykinen turvallisuus, pedagoginen turvallisuus, Opettaja-lehti

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuskysymys ja aineisto	6
1.2	Opettaja-lehti	6
1.3	Jokelan koulusurmat	7
1.4	Kauhajoen koulusurmat	8
2	Turvallisuus	9
2.1	Turvallisuus yleisesti	9
2.2	Koulumaailmaan neljä turvallisuuden ulottuvuutta	11
2.3	Fyysinen turvallisuus	11
2.4	Psyykinen turvallisuus	12
2.5	Sosiaalinen turvallisuus	13
2.6	Pedagoginen turvallisuus	14
3	Turvallisuus Opettaja-lehden sivuilla	16
3.1	Ennen Jokelaa – Ei mitään uutta auringon alla	16
3.2	Jokela ja Kauhajoki – Pelätty ja odotettu	19
3.3	Kohti uutta vuosikymmentä laman varjossa	22
4	Johtopäätökset ja pohdinta	25
	Lähteet ja kirjallisuus	28
	Liitteet	31
	Liite 1. Turvallisuuden neljä ulottuvuutta	31

1 Johdanto

Ihmisen perustavimpia tarpeita ovat fysiologiset tarpeet (ravinto, juoma, hengitysilma ja lepo) ja turvallisuuden tarpeet (fyysinen ja psyykinen turvallisuus, elämisen tasapaino, riittävä suoja). Näiden perustarpeiden tyydyttyminen on välttämätöntä elämisen jatkumiselle.

Turvallisuus on ollut asia, josta on omana elinaikanani keskusteltu paljon. Turvallisuuteni tunnetta ovat heiluttaneet isommat ja pienemmät tragediat. Omalla kohdallani ensimmäinen muisto tällaisesta turvallisuuden tunnetta ravistelleesta tapahtumasta on vuoden 2001 WTC-isku ja myöhemmin samalla vuosikymmenellä kotimaassa tapahtuneet Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat. Näistä jälkimmäiset ovatkin toimineet vaikuttimena tämän työn aiheen valitsemisessa.

Turvallista kasvu- ja oppimisympäristöä on mahdollista jäsenellä usealla tavalla. Yksi tapa on tehdä jako fyysisen ja henkisen turvallisuuden välillä. Näistä jälkimmäinen kattaa psyykkisen-, sosiaalisen- ja pedagogisen turvallisuuden. Ensimmäinen puolestaan tilojen ja ympäristön turvallisuuden ja fyysisen koskemattomuuden.

Julkinen keskustelu turvallisuuden roolista yhteiskunnassa on ollut melko paljon yksilöön ja hänen henkilökohtaiseen turvallisuuteensa liittyvää. Tämä ei sinällään ole yllättävää, sillä elämme varsin yksilökeskeisessä maailmassa, jossa ajattelu helposti kietoutuu oman elämän ympärille. Toisaalta on toki syytä muistaa, että ihmisten turvallisuuden tunteeseen aiheuttavat helpoimmin kolhuja juuri esim. vaaratilanteet ympäristössä ja välittömät väkivallanteot itseä tai muita kohtaan. Tällaista välitöntä uhkaa ei aiheuta esim. ilmastonmuutos, joka onkin hiljaisempi ja vaikeammin hahmotettava uhka turvallisuudelle, vaikkakin jopa huomattavasti vakavampi kuin satunnainen pahoinpitely kadulla.

Turvallisuuteen liittykin vahvasti sen moniulotteisuus ja -tulkinnallisuus. Kun turvallisuuden käsitettä aletaan tarkastella perusteellisemmin, niin sen määrittely vain yhden tyyppiseksi turvallisuudeksi muuttuu miltei mahdottomaksi. Turvallisuutta voidaan pohtia esim. ihmisten sosiaalisessa kanssakäymisessä esiintyvän turvallisuuden kautta tai voidaan tarkastella kokonaisten valtioiden ja jopa koko planeetan turvallisuutta kokonaisvaltaisesti.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan turvallisuutta koulu yhteisön ja sen yhden ammattikunnan, opettajien, näkökulmasta. Opettajien kokemus ja ajattelu heijastuvat, ainakin osittain,

kirjoituksissa, joita opettajat ovat tuottaneet oman ammattikuntansa lehteen. Ajatuksena on, että ammattilehdessä julkaistut kirjoitukset edustavat opettajakunnan näkemyksiä.

1.1 Tutkimuskysymys ja aineisto

Tässä tutkielmassa turvallisuutta tarkastellaan koulun ja opettajien näkökulmasta hyödyntäen Opettaja-lehden painettuja numeroita vuosilta 2005–2010. Tarkastelujakso valittiin siitä syystä, että ajanjaksolle ajoittuvat yllä mainitut Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat.

Tutkimuksessa tarkastellaan Opettaja-lehden sivuilla käytyä keskustelua neljän kouluun liittyvän turvallisuuden ulottuvuuden kautta. Tarkastelu on rajattu kolmeen jaksoon eli aikaan ennen kouluampumisiin liittyviä tapahtumia, niiden välistä aikaa sekä ajanjaksoa niiden jälkeen. Tutkimuksessa selvitetään, millaisia tapahtumista johtuvia muutoksia turvallisuuskeskustelussa lehden sivuilla julkaistuissa kirjoituksissa oli havaittavissa.

Primäärilähteenä käytettiin edellä mainittuja Opettaja-lehden vuosikertoja.

Tutkimuskirjallisuudeksi on valikoitunut myös teoksia ja artikkeleita, jotka liittyvät koulumaailman turvallisuutta käsitteleviin teemoihin.

1.2 Opettaja-lehti

Opettaja-lehti on Opetusalan Ammattijärjestön (OAJ) julkaisema lehti, joka on Suomen opettajiston ammattilehti. Se ilmestyy 22 kertaa vuodessa joka toinen perjantai, ja sen kohderyhmänä ovat kaikki opettajat varhaiskasvatuksesta yliopistoon. Painetun lehden levikki on 96 102 (LT 6.4.2021) ja lukijamäärä 186 000 (KMT 2021). Painetun ja verkkolehden kokonaistavoittavuus on noin 200 000 lukijaa.¹

Opettaja on lehtenä sisällöltään monipuolisempi ja otteeltaan aikakauslehtimäisempi kuin esim. opettajille ja muille kasvatustieteestä kiinnostuneille suunnattu tieteellinen aikakauskirja Kasvatus-lehti. Jälkimmäinen on otteeltaan akateemisempi ja siinä ilmestyvät artikkelit ovat vertaisarvioituja, se myös ilmestyy vain viidesti vuodessa.²

¹ Opettaja 2022.

² Kasvatus-lehti 2022.

Kuva 1. Opettaja-lehden kansi 20.11.2020

Opettaja-lehti valittiinkin analysoitavaksi juuri sen vapaamman otteen takia, sillä tarkoituksena oli selvittää, millaista keskustelua turvallisuudesta käytiin ei-tieteellisen julkaisun sivuilla. Opettaja-lehden sisältö koostuu lehden omien toimittajien laatimista artikkeleista, uutisista ja muusta vastaavasta sisällöstä. Sen sivuilta löytyy myös ulkopuolisten kolumnistien tekstejä ja lukijoiden mielipidekirjoituksia.

1.3 Jokelan koulusurmat

Tuusulan Jokelassa tapahtui keskiviikkona 7.11.2007 surmatyö, jossa paikallisen lukion opiskelija ampui käsiaseella koulukeskuksessa kahdeksan henkilöä ja itsensä. Kesken tavallisen koulupäivän tekijä saapui paikalliseen koulukeskukseen ja käyttäen pistoolia, jonka hän oli hankkinut laillisesti. Hän surmasi kuusi lukiolaistoveriaan, terveydenhoitajan, lukion rehtorin ja lopuksi itsensä.³

Tekijä oli suunnitellut väkivallantekoaan etukäteen hankkimalla aseensa ja harjoittelemalla sen käyttöä. Hän oli myös ilmaissut aikeistaan netissä sekä kirjoittanut esim. päiväkirjaansa Yhdysvalloissa tapahtuneita koulusurmia ihannoivia kirjoituksia. Surmia edeltäneinä päivinä tekijä oli käyttäytynyt aggressiivisesti ja uhkaavasti opiskelijatovereitaan kohtaan, mikä oli herättänyt huolta heissä ja oppilaitoksen henkilökunnassa. Hän oli myös ennen tekojaan

³ Oikeusministeriö 2009, 15.

ladannut nettiin sekä manifestinsa että videon, jolla viitattiin tulevaan verityöhön.⁴

Teko oli Suomen ensimmäinen kouluampuminen ja sen seurauksena päätettiin tehdä muutoksia erinäisiin lakeihin, jotta vastaavat tapahtumat voitaisiin estää. Esimerkiksi käsiaseen hankintaehtoja kiristettiin⁵ ja sen hankkimiseksi piti olla lausunto lääkäriltä.⁶ Nämä lakimuutokset eivät kuitenkaan ehtineet astua voimaan ennen Suomen toista kouluampumista, joka tapahtui reilun vuoden päästä Kauhajoella Pohjanmaalla.

1.4 Kauhajoen koulusurmat

Suomen toinen koulusurma – tämäkin käsiaseella tehty – tapahtui Kauhajoella 23.9.2008 ja se muistutti paljon edellisen vuoden tapahtumia niin tekotavaltaan kuin myös tapahtumien kulultaan. Tekijä saapui Kauhajoen ammattikorkeakoululle ja käsiasetta käyttäen surmasi yhdeksän koetta tekevää opiskelijatoveriaan sekä opettajan, joka oli valvomassa koetta. Lopuksi tekijä surmasi itsensä.⁷

Ennen tekoaan tekijä oli laittanut nettiin kuvia itsestään laillisesti hankkimansa aseensa kanssa, mutta muuten Kauhajoen tapauksessa internetin rooli oli vähäisempi kuin edellisvuoden tapahtumissa Jokelassa. Myös tekijän käyttäytyminen ennen surmia oli huolestuttanut muita ihmisiä mutta suoraan tekijän aikeita ei hänen käyttäytymisestään voitu päätellä. Erona Jokelan surmiin voidaan mainita myös se, että tekijä yritti sytyttää koulurakennuksen tuleen tekonsa yhteydessä, siinä kuitenkin onnistumatta.⁸

⁴ Oikeusministeriö 2009, 18-19.

⁵ Yle 2009

⁶ Yle 2008

⁷ Oikeusministeriö 2010, 17.

⁸ Oikeusministeriö 2010, 18-19, 54.

2 Turvallisuus

Turvallisuus on moniselitteinen ja -tulkintainen käsite, jonka määrittely muuttuu varsin vaikeaksi, kun sitä alkaa pohtia syvällisemmin. Koska tämä tutkielma tarkastelee turvallisuutta koulun kontekstissa, on myös turvallisuuskäsitteistö valittu sen mukaan. Aluksi tässä luvussa tarkastellaan turvallisuutta yleisenä ilmiönä ja sen jälkeen eritellään koulumaailman turvallisuuteen liitettyä neljää turvallisuuden ulottuvuutta.

2.1 Turvallisuus yleisesti

Turvallisuus on niitä käsitteitä, joiden tarkka ja selvärajainen määrittely ei ole helppoa. Jokapäiväisessä kielenkäytössä tällainen määrittely voi olla nopeaa ja helppoa – todetaan vain, että olo ei ole uhattu tai turvaton. Mutta kun siirrytään tieteen maailmaan, niin määrittelyn hankaluus paljastuu, sillä molemmat termit – turvallisuus ja turvattomuus – ovat käsitteitä, jotka lainaavat eri tieteenaloilta jatkuvasti.⁹ Erään vakiintuneen määritelmän mukaan turvallisuus on kuitenkin universaali ja yleisinhimillinen arvo, jota määrittää elämän varmuus sekä uhkien poissaolo, ja jota täydentää olemassaolon rauhallisuus ja ennustettavuus.¹⁰ Turvallisuuden vaikea määriteltävyys tulee uudestaan ilmi, kun tarkastellaan sitä ylä- ja alatason esimerkkien kautta.

Tarkasteltaessa turvallisuutta makrotasolla, esim. kansainvälisessä politiikassa, voi turvallisuus olla ilmaston ja ympäristön turvallisuutta tai perinteisempää valtioiden turvallisuutta.¹¹ Toisaalta mikrotasolla turvallisuus on sekä yksilön subjektiivista sisäistä turvallisuutta että ulkoista objektiivista turvallisuutta, ja näiden keskinäistä suhdetta toisiinsa. Yksilön sisäinen turvallisuudentunne voikin vaikuttaa psykosomaattisesti kehoon ja vastaavasti ulkoiset seikat esim. sosiaalisten suhteiden aiheuttamat uhat tai fyysiset uhat voivat vaikuttaa yksilöön henkisellä tasolla.¹²

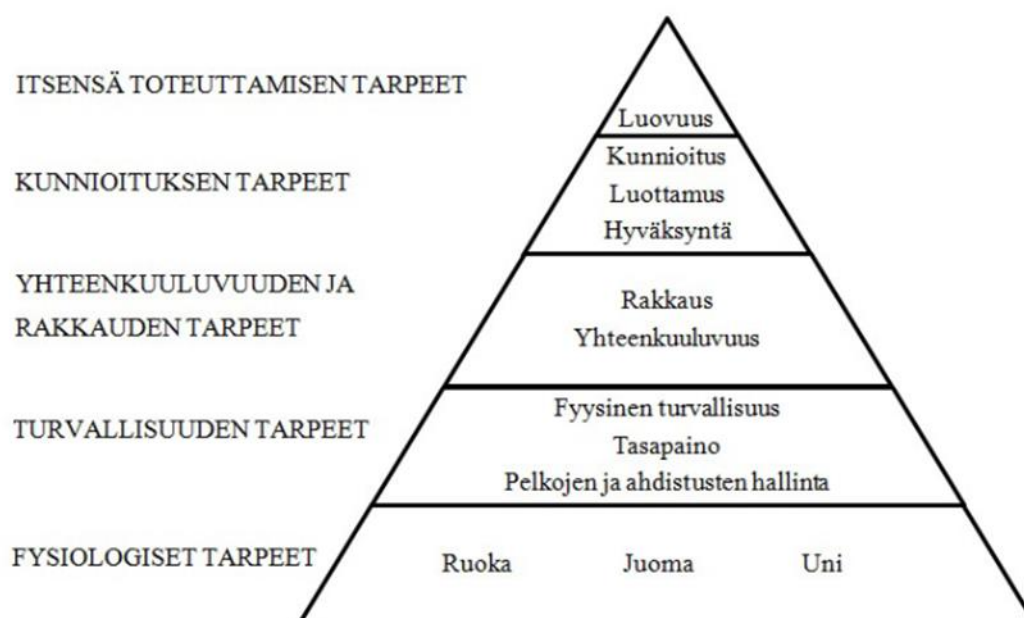
⁹ Vornanen 2000, 15.

¹⁰ Kaufmann 1970, 340.

¹¹ Laitinen 1999.

¹² Beck 1986.

Ihmisen perustarpeiden keskinäisten suhteiden yleisimmin käytetyn hierarkkisen mallin on laatinut Abraham Maslow. Hänen viisiportaisessa pyramidissaan alemman luokan tavoitteiden täytyy täyttyä, jotta yksilö voi nousta seuraavalle tasolle (Kuvio 1.). Perus- tai alimman tason muodostavat hengissä pysymisen mahdollistavat pakolliset fysiologiset tarpeet, kuten lepo ja ruoka. Turvallisuuden tunne ja tasapainoinen sekä ennustettava elämä ovat seuraavassa luokassa. Tämän luokan päälle rakentuvat esim. tunteet rakkaudesta, ryhmään kuulumisesta ja hyväksynnästä.¹³ Maslowin pyramidin korkeimmalle tasolle eli luovuuden tasolle voi yltää vain, jos alemmat fyysiset, psykologiset ja sosiaaliset tarpeet ovat tulleet täytetyksi tyydyttävällä tavalla.

Kuvio 1. Maslowin tarvehierarkian (1987) mukaan

Koulumaailmaan sopiva esimerkki tästä prosessista on esim. se, että oppilaat tietävät saavansa koulussa lämpimän ruoan, jolloin heidän fyysiset perustarpeensa on otettu huomioon. He myös kokevat opettajan turvallisen hahmona, joka ei satuta heitä ja heidän luokkatoverinsa hyväksyvät heidät sellaisenaan. Näin oppilaat voivat toteuttaa luovuuttaan ja itseään vapaasti ja turvallisesti.¹⁴

¹³ Maslow 1987, 15–23.

¹⁴ Linnilä 2006, 21.

2.2 Koulumaailmaan neljä turvallisuuden ulottuvuutta

Kuten edellä on tuotu esille, on turvallisuus moniselitteinen käsite, joka pitää määrittää tutkittavan aiheen mukaan. Tässä tutkielmassa turvallisuus on jaettu neljään kiinteässä yhteydessä toisiinsa oleviin eri turvallisuuden ulottuvuuksiin (kts. liite 1.) ja tämä jako pohjaa aikaisempien tutkimusten ja Opetushallituksen¹⁵ käyttämään turvallisuuden osa-alueiden määrittelyyn. Nämä osa-alueet ovat fyysinen, sosiaalinen, psyykinen ja pedagoginen turvallisuus. Turvallisuuden osa-alueita tarkasteltaessa on kuitenkin syytä muistaa, että ne ovat vahvasti toisiinsa kiinnittyneitä ja jatkuvassa vaikutuksessa toisiinsa. Yksi siis vaikuttaa aina toiseen ja päinvastoin.¹⁶

2.3 Fyysinen turvallisuus

Käytettäessä käsitettä fyysinen turvallisuus kouluun liittyvässä tutkimustyössä, sillä tarkoitetaan rakennusten ja ympäristön rakenteiden kestävyyttä ja vaarattomuutta. Se ei siis viittaa esim. yksilön eli oppilaan tai muun koulussa toimivan henkilön fyysiseen koskemattomuuteen. Toki rakenteiden ja rakennusten hyvällä suunnittelulla voidaan ehkäistä fyysiseen koskemattomuuteen heikentävästi vaikuttavia tekijöitä ennakoimalla niitä esim. turvasuunnitelmissa.¹⁷

Fyysinen oppimisympäristö vaikuttaa siellä toimiviin ihmisiin ja helppointa oppiminen on, kun koulurakennus on suunniteltu alusta asti tarkoituksenmukaiseksi. Fyysiseen oppimisympäristöön kuuluu oppilaitoksen rakennukset, opetustilat ja oppimateriaalit. Lisäksi muu rakennettu ympäristö sekä ympäröivä luonto ovat fyysistä oppimisympäristöä. Oppimisympäristön tulisikin mahdollistaa monipuoliset opiskelumenetelmät ja työskentelytavat. Oppimisympäristön esteettisyydellä on erityistä merkitystä.

Koulurakennusten ja kouluihin liittyvien ympäristöjen ja rakenteiden hyvällä kunnolla ja suunnittelulla on todettu olevan positiivinen vaikutus oppilaiden ja koulun henkilökunnan terveyteen ja fyysiseen turvallisuuteen. Koulurakennuksessa tulee olla hyvät ja asianmukaiset tekniset ratkaisut, jotka on yhdistetty toimivaan ergonomiaan ja valaistukseen

¹⁵ Opetushallitus 2022

¹⁶ Manninen & Burman & Koivunen 2007, 35-37.

¹⁷ Hasu 2018, 24.

vähentäen onnettomuuksien mahdollisuutta¹⁸ ja lisäten siten kaikkien koulun käyttäjien turvallisuuden tunteen syntyä.¹⁹

Toimivat tietojärjestelmät ja tietoturva ovat myös nykykatsannossa osa koulujen fyysistä turvallisuutta, sillä niillä voidaan suojata koulun käyttäjien yksityisyyttä, joka nykyisin on tärkeää. Toimivat tietojärjestelmät luovatkin turvallisuuden tunnetta käyttäjissään, mahdollistamalla sujuvan ja luotettavan työskentelyn niillä.²⁰

Vastuu oppilaitoksen tilojen turvallisuudesta on ensisijaisesti koulutuksen järjestäjällä. Tämä tarkoittaa, että oppilaitoksen johdon vastuulla on luoda turvallisuutta tukevat ohjeet ja käytänteet, joita kaikkien käyttäjien on noudatettava. Turvallisen oppimisympäristön kehittäminen on vuorovaikutuksessa riskienhallintaprosessin kanssa.

2.4 Psyykkinen turvallisuus

Jotta lapsi voi kasvaa ja kehittyä sellaiseksi aikuiseksi, joka omaa hyvän itsetunnon ja näkee itsensä positiivisessa valossa, on tärkeää, että hän varttuu psyykkisesti turvallisessa ympäristössä, jossa hänet hyväksytään sellaisenaan osaksi yhteisöä.²¹

Ajatus turvallisesta ympäristöstä, jossa lapsi voi rauhassa kehittyä täysipainoiseksi yksilöksi liittyy vahvasti myös kouluun. Koulussa tämä psyykkinen turvallisuus tulee esille siinä, miten koulu varmistaa tämän turvallisuuden säilymisen sen seinien sisällä ja hoitaa ne tilanteet, joissa tämä turvallisuus häiriintyy.²²

Kokemukset yhteistyöstä ja kuulumisen koulun yhteisöön täysimääräisenä jäsenenä vaikuttavatkin pitkälle oppilaan tulevaisuuteen. Käsitukset työn luonteesta ja yhteisön tai ryhmän jäsenenä olemisesta syntyvät juuri tässä vaiheessa elämää.²³ Juuri siksi on tärkeää, että oppilas hyväksytään sellaisena kuin hän on, sillä mahdollinen kiusaaminen tai ryhmän ulkopuolelle sulkeminen luovat psyykkisesti turvattoman tilan, jolla on negatiivisia

¹⁸ Nuikkinen 2009, 130.

¹⁹ Nuikkinen 2009, 278.

²⁰ Mäenpää 2017.

²¹ Keltikangas-Järvinen 1994, 123.

²² Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa 2020.

²³ Välijärvi 2002

vaikutuksia esim. oppilaan koulumenestykseen ja koulunkäynnin motivaatioon sekä kuvaan omasta itsestä.²⁴

Huonosti sujunut koulu ja motivaation puute opiskeluun ovatkin vahvasti selittäviä tekijöitä, kun tarkastellaan niitä, joiden koulutie on jäänyt peruskoulun jälkeen tavanomaista lyhyemmäksi. Nämä henkilöt ovat juuri niitä, jotka usein syrjäytyvät ja ovat myöhemmin elämässään sosiaalihuollon asiakkaita.²⁵ Huono psyykinen turvallisuuden tila koulussa ei siis ole vain yhteisvastuullisesti huono asia, vaan myös kallis kuluerä kansantaloudellisesti.

Psyykinen turvallisuus syntyy mitä suuremmissa määrin subjektiivisesta tunteesta. Edellä on todettu, että objektiivinen turvallisuus kattaa kaikki konkreettiset turvattomuuden tekijät. Subjektiivinen turvattomuus puolestaan on tunnekokemus, joka voi olla pelon tai huolen tunnetta, jopa psykosomaattista oireilua.

2.5 Sosiaalinen turvallisuus

Yhteiskunta on erilaisten ihmisten välisten sosiaalisten suhteiden verkko, jossa erilaiset persoonat ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Koulu ei ole tästä poikkeus ja siellä kaksi erilaista ryhmää, eli koulun henkilökunnan jäsenet ja oppilaat, ovat jatkuvassa kanssakäymisessä toistensa kanssa, ja heidän keskinäiset suhteensa ovat siten jatkuvan muutoksen alaisia.²⁶ Jos tämä oppilaiden ja opettajien välinen, tai näiden ryhmien sisäinen vuorovaikutus muuttuu huonoksi, on tällä negatiivisia vaikutuksia niin oppilaisiin kuin opettajiinkin. Syntyy tunne ulkopuolelle jäämisestä, ryhmään kuulumattomuudesta, ja näin yksilön sosiaalisen turvallisuuden tunne on vahingoittunut.

Oppilaan näkökulmasta sosiaalista turvallisuutta on hyvät suhteen muihin oppilaisiin ja omaan opettajaan. Yhteenkuuluvuuden tunne oman luokan ja yleisemmin muiden koulun oppilaiden kanssa mahdollistaa tälle turvallisen kanssakäymisen muiden kanssa, eikä oppilaan tarvitse pelätä, että hänen toiminnastaan seuraisi negatiivista palautetta.²⁷ Kun oppilas siis voi luottaa, että muut ihmiset koulussa hyväksyvät hänet, mahdollistuu se, että hän itse hyväksyy

²⁴ Hilli, Ståhl, Merikukka & Ristikari 2017.

²⁵ Hilli ym. 2017

²⁶ Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos 2015.

²⁷ Punamäki, Tirri, Nokelainen & Marttunen 2011.

muut. Syntyy tilanne, jossa hyvät sosiaaliset suhteet lisäävät hyviä sosiaalisia suhteita.²⁸

Sosiaaliseen oppimisympäristöön ovat yhteydessä ihmissuhde ja vuorovaikutustekijät. Kyse on verkostomaisesta rakenteesta, jonka sisäpiiriin kuuluvat opiskelija perheineen, opettajat ja muu koulun henkilökunta, koulutoverit, ystävät ja opiskelijaterveydenhuolto. Ulkoiseen verkostoon kuuluvat muut oppimista tukevat toimijat vaikkapa mielenterveystyö, lastensuojelu, työvoimapalvelut, terveydenhuolto, sosiaalityö tai vaikkapa päihdekuntoutus.

Koulussa toimiville ihmisille sosiaalinen turvallisuus on sitä, että he voivat työskennellä mielekkäässä ja toimivassa vuorovaikutuksessa koulun muiden ihmisten kanssa. Ryhmään kuuluminen, mahdollisuus vuorovaikutukseen ja koulun yhteisöön kuuluminen täysimääräisesti vahvistavat turvallisuuden tunnetta. Myös hyvä ilmapiiri tekee mahdolliseksi yksilön omana itsenä toimimisen.

2.6 Pedagoginen turvallisuus

Tarkka määrittely sille, mitä eri turvallisuuskäsitteiden alle kuuluu, on aina osin vaikeaa, eikä pedagoginen turvallisuus ole käsitteenä yhtään sen helpompi määriteltävä. Se ja muut koulumaailman turvallisuuden ulottuvuudet ovat toisiinsa kiinnittyneitä ja vahvasti toistensa rajoja ylittäviä. Pedagoginen turvallisuus voidaan kuitenkin määritellä tilanteeksi, jossa koulun tai oppilaitoksen henkilökunta ei jatkuvasti vaihdu tai joudu ylityöllistetyksi, ovat päteviä työhönsä, oppilaat saavat asianmukaista opetusta ja tukea.²⁹

Koulujen tulisikin mahdollistaa etukäteen laadittujen suunnitelmien pohjalta tilanne, jossa opettajat ja oppilaat pystyisivät toimimaan pedagogisesti turvallisessa oppilaitoksessa. Eli turvallisuusasiat pitäisi ottaa huomioon ennakkoiden, ei reagoiden.³⁰

Edellä on tarkasteltu turvallista oppimisympäristöä fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta näkökulmasta. Pedagogisen turvallisuuden voidaan ajatella muodostuvan näiden elementtien päälle. Kyse on oppimisympäristöstä, ihmisistä ja heidän verkostoistaan. Periaatteessa

²⁸ Johnson & Johnson 2009, 122–129.

²⁹ Piispanen 2008, 176.

³⁰ Ojala 2012.

pedagoginen turvallisuus kytkee myös turvallisuuskasvatuksen ja turvallisuuskulttuurin opetukseen.

Kouluilla tulee olla ennakoiva visio ja suunnitelma turvallisesta oppimisympäristöstä, vain tämä mahdollistaa pedagogisesti turvallisten valintojen tekemisen niin oppilaille kuin opettajillekin. Pedagogisen turvallisuuden yksi keskeinen elementti on työrauha ja sen turvaaminen.

Oppilaan ja opiskelijan turvallisuuden tunnetta vaarantaa koettu kiire ja jatkuvat muutokset. Vastaavalla tavalla on opettajan koettava, että opetukseen ja oppilaitokseen kohdistuvat vaatimukset ovat oikeassa suhteessa. Jatkuvat muutokset, epävarmuus työsuhteen jatkumisesta tai alimitoitettut resurssit heikentävät pedagogisen turvallisuuden muodostumista.

3 Turvallisuus Opettaja-lehden sivuilla

Tutkimuksen aineisto on analysoitu kolmeen osaan jaettuna. Näin turvallisuuteen liittyvien aiheiden esiintyminen ennen Jokelan ja Kauhajoen tapahtumia, niiden aikana, ja niiden jälkeen on helpompi hahmottaa. Ensimmäinen osa koostuu niistä Opettaja-lehden numeroista, jotka ilmestyivät tammikuusta 2005 siihen lehteen, joka ilmestyi ennen Jokelan tapahtumia. Toinen osa käsittelee lehden numeroita Jokelan tapahtumista Kauhajoen surmiin ja siitä vuoden 2008 loppuun. Viimeiseksi tarkastellaan vuosien 2009 ja 2010 vuosikertojen sisältöä.

3.1 Ennen Jokelaa – Ei mitään uutta auringon alla

Tarkasteltaessa turvallisuuteen liittyvää kirjoittelua Opettaja-lehden sivuilla vuonna 2005–2006 ovat tuon ajan turvallisuusasiat samankaltaisia vuoden 2022 turvallisuuskysymysten kanssa. Kirjoittajia huolestaa ja pohdituttaa väkivalta koulussa, opettajien jaksaminen, opetuksen laatu ja resurssien puute. Vähän on siis muuttunut vajaassa viidessätoista vuodessa koulumaailmassa.

Vuoden 2005 numeroista turvallisuutta kouluissa heikentävä asia nostetaan esille ensimmäisenä lehden 4. numeron pääkirjoituksessa otsikolla ”Pureva ongelma”, jossa käsitellään oppilaiden opettajiin kohdistamaa väkivaltaa. Kirjoituksessa tuodaan esille se, miten ”Opettajat joutuvat väkivallan kohteeksi yhä useammin työpaikoillaan.” ja ”Vaikka vakavat fyysiset väkivaltatilanteet eivät oleellisesti ole kouluissa lisääntyneet, muunlaisen väkivallan tiedetään yleistyneen. Huorittelun, huutamisen ja muun henkisen väkivallan lisäksi opettajia potkitaan, lyödään ja kuristetaan. Heitä heitellään kivillä ja pahimmillaan he saavat jopa tappouhkauksia. Viime aikoina on jopa eräänlaiseksi epidemiaksi asti noussut eräissä helsinkiläiskouluissa pureminen.” Kirjoittaja nostaakin esille tällaisen väkivallan vaikutukset opettajien henkiseen jaksamiseen ja sen negatiiviset vaikutukset heidän psyykkiseen turvallisuuteensa, sillä ”Tapahtumista seurannut mielihäiriö, järkytys ja voimattomuus seuraavat töistä kotiin. Monet opettajat kertovat lisääntyneen väkivallan aiheuttavan uupumusta ja stressiä ja johtavan usein sairauslomalle.”³¹

³¹ Hannu Laaksola, 'Pureva ongelma', Opettaja, 25.1.2005, 5.

Opettajien kokema väkivalta ei siis ole uutta Suomessa, ja opettajien jaksaminen olikin esillä lehden seuraavassa numerossa, jossa pitkä artikkeli esitteli työssään uupuneen äidinkielenopettajan.

Otsikolla ”Uupunut opettaja puhalsi pelin poikki”³² kulkeva artikkeli esitteli erään opettajan ajautumisen eläkkeelle vakavan työuupumuksen ja masennuksen seurauksena. Artikkelin esittelee syyt haastatellun opettajan sairastumiselle heti alkuun ja pitivät näinä syinä ”opettajan työn jatkuvaa muutosta, ilmaistyön lisääntymistä, oman elämän sattumuksia ja sisäilmaongelmia”³³. Työmäärän kasvun ja sisäilmaongelmien aiheuttama pahoinvointi tuodaan esille artikkelissa useamman kerran ja haastateltu opettaja toteaa artikkelin loppupuolella, että ” – Ei voi kun ihmetellä sitä asennetta, millä kunnan päättäjät suhtautuvat opettajien työoloihin ja työmäärään.”³⁴

Työmäärän kasvun aiheuttama stressi ja työuupumus tuotiin esille myös Opettaja-lehden mielipidepalstalla, jossa eräs nimetön kirjoittaja toi esille sen, miten ”Opettajien työmäärä kasvaa kasvamistaan ja aikaa oikealle työlle, opettamiselle ja sen suunnittelulle, liikenee aina vain vähemmän. Eikä uusista työtehtävistä tietenkään makseta!” Kirjoittaja mainitsee myös sisäilmaongelmat, arvostuksen puutteen ja liian matalan palkan syinä, jotka hänen kohdallaan olivat johtaneet jo toiselle työuupumuksesta seuranneelle sairauslomalle.³⁵

Edellisen kirjoittajan viestiin vastattiin paria numeroa myöhemmin samalla palstalla, jossa vastaaja antoi tukensa uupuneelle opettajalle ja kehotti erityisesti opettajien työajoista päättäviä lukemaan edellisen kirjoittajan mielipidetekstin, todeten myös tuosta kirjoituksesta, että ”Karmeaa mutta totta joka sana!”³⁶

Näissä kolmessa tekstissä tuodaankin niin toimittajan kynän kautta, kuin myös mielipidekirjoittajan sanoin, esille huoli liian suuresta työmäärästä joka opettajien hartioille kasautuu. Syylliseksi nimetään niin kuntapäättäjät kuin myös opetussuunnitelmista vastaavat tahot.

³² Irene Pakkanen, ’Uupunut opettaja puhalsi pelin poikki’, Opettaja, 1.2.2005, 12.

³³ Irene Pakkanen, ’Uupunut opettaja puhalsi pelin poikki’, Opettaja, 1.2.2005, 12.

³⁴ Irene Pakkanen, ’Uupunut opettaja puhalsi pelin poikki’, Opettaja, 1.2.2005, 15.

³⁵ Nimimerkki: Toista kertaa työuupumuksen vuoksi sairauslomalla, ’Älkää koskeko työaikoihin’, Opettaja, 19.4.2005, 16.

³⁶ Nimimerkki: 52-vuotias luokanopettaja, ’Uupuneelle voimia’, Opettaja, 6.5.2005, 17.

Tarkasteltaessa aikajaksoa vuoden 2005 alusta Jokelan tapahtumiin saakka, nouseekin esille se seikka, että suurin osa turvallisuuteen liittyvistä artikkeleista ja muista teksteistä käsittelevät opettajien työssäjaksamista – tai paremminkin siinä uupumista – sekä opettajiin kohdistuvaa väkivaltaa oppilaiden taholta.

Vuoden 2005 viimeinen turvallisuuteen liittynyt artikkeli käsittelee juuri oppilaiden opettajiin kohdistamaa väkivaltaa. Artikkelissa tuodaan esille se, miten opettajat ovat etulinjassa kokemassa lasten ja nuorten huono-osaisuuden vaikutukset ja miten he ”kohtaavat koulun arjessa sen todellisuuden, missä tämän päivän lapset elävät.” Opettajat voivatkin joutua ja usein joutuvat syntipukeiksi ja maalitaukuiksi oppilaiden tunteenpurkauksille.³⁷ Myös vakivallan kohteeksi joutumisen haitalliset seuraukset, kuten stressireaktiot ja jopa työkyvyn menetys tuodaan esille.³⁸

Kuten edellä todettiin, aiheiltaan vuoden 2006 ja 2007 aiheet jatkuivat samankaltaisina kuin tarkastelujakson ensimmäisenä vuonna ja esim. opettajien työssä uupumista käsiteltiin useammassa Opettaja-lehden numerossa. Artikkelissa lehden 11. numerossa vuodelta 2006 esim. pohdittiin opettajien työstä palautumista ja sitä, miten monilla palautuminen ei onnistu viikonlopun aikana. Syiksi annettiin samoja kuin aiemmissakin esimerkeissä eli ”työmäärä lisääntyy. Työn ja vapaa-ajan raja hämärtyy” ja ”Isot ryhmäkoot aiheuttavat luokassa melua, ahtautta ja huonoa ilman laatua.”³⁹ Samalla linjalla jatkoi koko aukeaman laajuinen artikkeli vuoden 2007 ensimmäisessä lehdessä, jossa syitä opettajien työssä väsymiseen ei eritelty niin tarkasti kuin aiemmissa jutuissa, vaan siinä pohdittiin sitä, miten työssä uupumista voitaisiin ehkäistä paremmalla työnohjauksella ja johtamisella.⁴⁰

Väkivalta oli myös uupumisen ohella pääosassa monissa Opettaja-lehden vuoden 2007 artikkeleissa ja muissa teksteissä ennen Jokelan tapahtumia. Saman vuoden alussa lehden 4. numeron pääkirjoituksessa pohdittiin turvamiesten tuomista kouluihin. Päätoimittaja toi esille samoja seikkoja kuin aiemmissakin esimerkeissä eli väkivallan määrän kasvun kouluissa ja sen seuraukset niin oppilaiden kuin myös henkilökunnan fyysiseen ja henkiseen turvallisuuteen.⁴¹

³⁷ Paula Posti, 'Nollatoleranssi väkivallalle', Opettaja, 21.10.2005, 12.

³⁸ Paula Posti, 'Nollatoleranssi väkivallalle', Opettaja, 21.10.2005, 14.

³⁹ Pirjo Lääperi, 'Opettajien stressi laukeaa vasta kesälomalla', Opettaja, 17.3.2006, 12.

⁴⁰ Terhi Friman, 'Älä väsy', Opettaja, 12.1.2007, 42.

⁴¹ Hannu Laaksola, 'Turvamiehet kouluihin?', Opettaja, 23.1.2007, 5.

Melkeinpä profetiaalisesti päätoimittaja pohti, että pitäisikö suomalaisiin kouluihin tuoda turvamiehet, sillä ulkomailla ”on jo jouduttu menemään siihen, että kouluissa on turvamiehiä, joiden tehtävänä on paitsi estää ukoista uhkaa myös taata sisäisesti oppilaiden ja opettajien turvallisuus.”⁴² Väkivallan lisääntymisestä opettajia kohtaan kirjoitettiin myöhemmin samassa lehdessä ja syiksi sille annettiin niin lasten ja nuorten lisääntyneet psyykkiset ongelmat ja kotiolot. Tässä artikkelissa yritettiin myös lohduttaa lukijoita sillä, että opettajien kokema väkivalta ei ole useimmiten ”rajua” oppilas *vain* ”puree, raapii tai potkii” opettajaa.⁴³

Suomen kouluissa enemmän tai vähemmän vakavana kytenyt kouluväkivalta kulminoitui lopulta karmeimmalla mahdollisella tavalla keskiviikkona 7.11.2007, kun lukiossa Tuusulan Jokelassa asemies surmasi kahdeksan ihmistä ja itsensä.

3.2 Jokela ja Kauhajoki – Pelätty ja odotettu

Opettaja-lehden vuoden 2007 46. numero ilmestyi yhdeksän päivää Jokelan kouluampumisen jälkeen. Pääkirjoituksessa tuotiin esille tapahtuneesta seurannut järkytys, mutta myös se miten jotakin tapahtuneen kaltaista oli pelätty tapahtuvan ennemmin tai myöhemmin. Päätoimittajan kirjoituksessa ei suoraan syytelty ketään tapahtuneesta, mutta tapahtuneen todennäköisemmäksi tehneitä seikkoja listattiin useampi. Esille nostettiin lasten ja nuorten henkinen pahoinvointi, koulujen mielenterveystyöstä säästäminen ja koulujen määrärahaheikkaukset yleensäkin.⁴⁴

Lehden Uutiset-osio käsitteli kokonaan Jokelan tapahtumia ja myös tämän osion pääuutinen toi esille sen surun ja järkytyksen, jota koulumaailma tunsu tapahtuneen johdosta. Sävy ei tässäkään artikkelissa ollut syyttelevä, mutta tekstistä välittyi tietty neuvottomuus kouluampumisen kaltaisen uhan edessä. Samanlaisen tapahtuman ehkäisemiseksi esitettiin oppilaiden pahoinvoinnin parempaa tunnistamista ”pahaa oloa ja ahdistaa pitäisi oppia tunnistamaan – niin vaikeaa kuin se onkin.”⁴⁵

⁴² Hannu Laaksola, ’Turvamiehet kouluihin?’, *Opettaja*, 23.1.2007, 5.

⁴³ Annu Somppi, ’Opettaja kohtaa väkivaltaa yhä useammin’, *Opettaja*, 23.1.2007, 29.

⁴⁴ Hannu Laaksola, ’Pelätty tragedia’, *Opettaja*, 9.11.2007, 5.

⁴⁵ ’Kouluväki tarvitsee nyt kaiken tuen’, *Opettaja*, 9.11.2007, 6.

Jokelan tapahtumat aiheuttivat vakavuudestaan huolimatta vain käytännössä yhdessä Opettaja-lehden numerossa (46.) näkyneen piikin turvallisuuteen ja juuri nimenomaan Jokelaan liittyvissä artikkeleissa. Lehden seuraavan numeron kolumnissa lasten ja nuorten pahoinvoinnin syyksi – siis myös välillisesti Jokelan tapahtumien syyksi – kirjoittaja esitti kouluihin ulkoa hiipineen tehokkuusajattelun. Hänen mukaansa ”Kouluille esitetään epärealistisia, putkinäköön perustuvia vaatimuksia. Pitää olla iso, tehokas, nopea, paras”. Lapsilla hänen mielestään tulisi olla oikeus ”kuulua kouluyhteisöön eikä ajelehtia yksin, ahdistuneena siitä, ettei kelpaa eikä pysty täyttämään vaatimuksia.”⁴⁶ Kirjoittaja olikin aikaisempien esimerkkien tapaan huolissaan oppilaiden sosiaalisesta ja psyykkisestä turvallisuudesta.

Samassa numerossa tuotiin taas uudemman kerran esille opettajien kokema väkivalta ja se, miten kaikista opettajista joka kolmas ja alakoulun opettajista puolet on kohdannut oppilaiden fyysistä väkivaltaa.⁴⁷ Tässä artikkelissa ote oli varsin neutraali ja kyseessä olikin enemmän kyselytutkimusta selittänyt uutinen kuin syvempään vaikuttamiseen pyrkinyt teksti.

Vuoden 2007 jäädessä taakse myös kirjoittaminen Jokelan tapahtumista jäi taakse ja viittaukset syksyn 2007 tragediaan vähenivät. Keskustelu turvallisuudesta palasikin Opettaja-lehden sivuilla samakaltaiseksi kuin se oli ollut ennen Jokelaa. Turvallisuudesta keskusteltaessa kylläkin Jokelaa käytettiin esimerkkinä, kun tarvittiin malli sille mihin oppilaan tai opiskelijan pahoinvointi voi pahimmillaan johtaa.

Tällaisesta esimerkki on 2008 vuoden 4. lehden kolumni, jossa nostettiin esille ennaltaehkäisevän mielenterveystyön ja tunnehallinnan taitojen parantamisen merkitys. Kirjoittaja valittelikin oppilashuollon määrärahojen leikkauksia, joihin myös aiemmissa esimerkeissä on viitattu.⁴⁸

Pedagogiseen turvallisuuteen liittyvä turvallisuusasioiden ennakointi kriisisuunnitelmien avulla otettiin myös esille useammassa vuoden 2008 numerossa. Esimerkiksi lehden numeroissa 5. käsiteltiin suunnitelmien laatimisen tärkeyttä. Kyseisessä artikkelissa tuotiin

⁴⁶ Kari Uusikylä, 'Selittelyjen aika on ohi', Opettaja, 23.11.2007, 14.

⁴⁷ Hannu Laaksola, 'Oppilaiden väkivalta raaistunut', Opettaja, 23.11.2007, 20.

⁴⁸ Aila Paloniemi, 'Lapsia on autettava ajoissa', Opettaja, 25.1.2008, 14.

esille se, miten turvallisuuskysymykset täytyy huomioida etukäteen, sillä ”Kriisissä ei ehditä miettiä, mikä suunnitelma nyt otettaisiin käyttöön, vaan on toimittava heti.”⁴⁹ Myös kasvanut kiinnostus turvakoulutuksiin Jokelan tapahtumien jälkeen noteerattiin artikkelissa haastatellun rehtorin toimesta.⁵⁰

Ennakoivaan turvallisuustyöhön kiinnitettiin huomiota myös myöhemmin vuoden 2008 aikana ja lehden 38. numerossa pohdittiin miten estää ja ehkäistä oppilaiden välistä väkivaltaa. Artikkelissa syiksi väkivaltaan oppilaiden välillä esitettiin esim. kiusaamista ja syrjäytymistä ja lääkkeeksi ongelmaan tarjottiin yhteisöllisyyttä ja ennakoivaa kiusaamista ehkäisevää koulutoimintaa. Jutussa korostettiin myös mahdollisiin ongelmiin matalalla kynnyksellä puuttumista, jotteivat ne pahenisi.⁵¹

Ennakointi ei kuitenkaan auttanut ja suomalainen koulumaailma koki toisen kouluampumisensa vajaa vuosi edellisen verityön jälkeen, kun asemies avasi tulen oppilaitoksessa Kauhajoella 23.9.2008.

Raportointi tapahtuneesta Opettaja-lehden sivuilla oli kuitenkin suppeampaa heti tapahtuneen jälkeen ilmestyneessä lehdessä kuin mitä se oli ollut vuotta aiemmin Jokelan surmiin liittyen. Lehden pääkirjoituksessa tapahtunutta käsiteltiin vain lyhyesti⁵² ja Uutiset-osiossakin Kauhajoen tapahtumat olivat mustalle pohjalle painettu uutisjuttu muiden joukossa.⁵³ Tätä suppeutta kuitenkin selittänee se, että kyseinen lehden numero ilmestyi vain kolme päivää tapahtuneen jälkeen ja aikaa lehden sisällön laajemmalle muuttamiselle ei jäänyt. Laajemmin Opettaja-lehden sivuilla Kauhajoen tragediaan reagoitiin tapahtuneesta kymmenen päivää myöhemmin ilmestyneessä lehdessä, jossa tapahtuneen käsittelylle oli varattu kolme aukeamaa lehden alusta.

Tapahtunutta käsitelleessä pitkässä artikkelissa tuotiin esille järkytys tapahtuneesta, mutta myös tietty turhautuminen tilanteeseen, jossa jatkuvat leikkaukset koulujen määrärahoihin johtavat välillisesti pahimmillaan Kauhajoen kaltaisiin tapahtumiin. Artikkelissa syytettiinakin varsin suorasanaisesti kuntapäätäjiä ja artikkelin väliotsikko totesi sen selvästi;

⁴⁹ Tiina Tikkanen, 'Turvallisuus ei ole hokkuspokkustemppu', Opettaja, 1.2.2008, 27.

⁵⁰ Tiina Tikkanen, 'Turvallisuus ei ole hokkuspokkustemppu', Opettaja, 1.2.2008, 28.

⁵¹ Anna Leena Högbäck, 'Kouluihin rohkeutta kohdata väkivalta', Opettaja, 19.9.2008, 20.

⁵² Hannu Laaksola, 'Joutsenmerkki oppisopimuskoulutukseen', Opettaja, 26.9.2008, 3.

⁵³ 'Jokelan tragedia toistui Kauhajoella', Opettaja, 26.9.2008, 3.

”Kuntapäättäjät vastuussa”.⁵⁴ Kirjoittaja myös kritisoi sitä, miten joidenkin mielestä koulu on ”sellainen rysänperä, johon kaikista turvaverkoista pudonneet pysähtyvät”. Tämä oli kirjoittajan mielestä myös ongelmallista siksi, että koulu ei voi vedota resurssien puutteeseen ja käännättää ihmisiä pois, mikä muille tahoille on mahdollista. Vastuun ennakoidun turvallisuustyön kunnollisesta järjestämisestä ja avun järjestämisestä sitä tarvitseville nähtiinkin olevan opetuksen järjestäjillä eli kunnilla, ei yksittäisillä opettajilla.⁵⁵

Samana lehden eräessä kolumnissa oltiin myös avoimen kriittisiä päättäjiä kohtaan. Kirjoittaja nosti esille koulumaailmaan pesiytyneen tehokkuutta ja itsekeskeisyyttä painottavan ajattelun, ”jossa ahneus, taloudelliset intressit, maine ja valta ovat polkeneet inhimillisyyden jalkoihinsa.”. Esille nostettiin myös se seikka mikä mainittiin edellisessä esimerkissä eli se, että ”On turha vaatia, että opettaja löytäisi jokaisen potentiaalisen murhaajan. Opettaja kyllä lähettäisi ongelmatapaukset hoitoon, mutta kun sitä hoitopaikkaa ei ole!”.⁵⁶

3.3 Kohti uutta vuosikymmentä laman varjossa

Vaikka Jokelan ja Kauhajoen tapahtumat aiheuttivat järkytystä ja synnyttivät paljon keskustelua itse tapahtumista, niin niistä, aseväkivallasta tai vastaavista vakavista väkivallanteoista ei kuitenkaan tullut mitenkään erityisen hallitsevaa teemaa Opettaja-lehden sivuille, kun tarkastellaan turvallisuusaiheiden käsittelyä Kauhajokea seuranneina kahtena vuotena. Jokelan ja Kauhajoen tapahtumiin palattiin vain silloin tällöin ja ohimennen osana muita aiheita.

Poikkeuksina voi kuitenkin mainita vuoden 2009 neljännessä lehdessä ilmestyneen artikkelin, jossa käsiteltiin Jokelan tapahtumien aiheuttamaa pelkoa Jokelan oppilaitoksen opettajissa ja oppilaisissa⁵⁷, sekä muutamaa numeroa myöhemmin ilmestyneen artikkelin, jossa pohdittiin mahdollisen kouluampujan profiilia.⁵⁸

⁵⁴ Maija-Leena Nissilä, 'Koulun resursseista huolehdittava', Opettaja, 3.10.2008, 5.

⁵⁵ Maija-Leena Nissilä, 'Koulun resursseista huolehdittava', Opettaja, 3.10.2008, 6.

⁵⁶ Kari Uusikylä, 'Kuoleman kosketus', Opettaja, 3.10.2008, 9.

⁵⁷ Marja Puustinen, 'Pelon kanssa kasvokkain', Opettaja, 23.1.2009, 18.

⁵⁸ Minna Ängeslevä, 'Kouluampujalle ei ole profiilia', Opettaja, 20.2.2009, 20.

Kummassakin artikkelissa nostettiin esille sosiaalisen ja psyykkisen turvallisuuden merkitys osana koulun turvallisuuden rakentumista. Ensimmäisessä artikkelissa tuotiin esille psyykkisen turvallisuuden luhistuminen, jonka Jokelan tapahtumat aiheutti, ja jota myöhemmin Kauhajoen surmat taas horjuttivat.⁵⁹ Jälkimmäisessä artikkelissa taas tuotiin esille se, miten mahdollisen kouluampujan oman sosiaalisen ja psyykkisen turvallisuuden heikkeneminen esimerkiksi kiusaamisen seurauksena voi pahimmillaan johtaa veritekoihin.⁶⁰

Vuoden 2009 edetessä koulusurmien aiheuttama huoli jäi hiljaiseksi taakse ja sen korvasi laajempi huoli koulun selviämisestä Yhdysvalloista 2008 vuoden lopulla alkunsa saaneesta lamasta. OAJ:n puheenjohtajan kolumnissa toukokuulta hän toi esille ne ongelmat, jota povatut leikkaukset koulujen rahoitukseen ja lomautukset aiheuttaisivat oppilaille ja opettajille. Myös opettajien työmäärän jatkuvan kasvun negatiiviset vaikutukset heidän psyykkiselle jaksamiselleen tuotiin esiin.⁶¹ Pedagogisen turvallisuuden heikkenemisen korostaminen onkin ymmärrettävää, kun huomioidaan, että opettajien työssä uupuminen oli esillä usein jo ennen lamaa ja Jokelan tapahtumia.

Laman vaikutusten kanssa kipuilu jatkui Opettaja-lehden sivuilla ja taantuman varjolla tehtyjä kuntien säästötoimia kritisoitiin useampaan otteeseen. Esimerkiksi Uutiset-palstan jutussa tuotiin esille opettajien lomautusten ja sijaiskieltojen negatiiviset vaikutukset niin opettajiin kuin oppilaisiin. Uutisessa mainittiin ongelmat turvallisuuden kanssa, kun yksi opettaja joutuu valvomaan kahta luokkaa yksinään ja myös se, että oppilaiden yksin jättäminen on säädösten vastaista. Syyllisiksi nimettiin taas suoraan kuntapäätäjät.⁶²

Lomautusten negatiivisista vaikutuksista kirjoittaminen olikin laman aikana näkyvin tapa käsitellä koulun turvallisuutta. Usein ostettiin esille oppilaiden ja opettajien oikeus pedagogisesti turvalliseen kouluun eli korostettiin oppilaiden oikeutta laadukkaaseen opetukseen ja opettajien oikeutta kohtuulliseen työmäärän kunnollisissa olosuhteissa. Myös lomautusten nurinkurisuutta säästökeinona arvosteltiin, kun tutkimusten valossa lomautukset itse asiassa lisäsivät kuntien menoja esim. oppimisvajeiden myöhemmän paikkaamisen takia.

63

⁵⁹ Marja Puustinen, 'Pelon kanssa kasvokkain', Opettaja, 23.1.2009, 18.

⁶⁰ Minna Ängeslevä, 'Kouluampujalle ei ole profiilia', Opettaja, 20.2.2009, 20.

⁶¹ Erkki Kangasniemi, 'Opettajien sietokyky liian kovalla koetuksella', Opettaja, 22.5.2009, 15.

⁶² 'Sijaiskiellot turmiollisia', Opettaja, 30.4.2010, 4.

⁶³ Marja Puustinen, 'Jokainen lomautus on liikaa', Opettaja, 17.9.2010, 28.

Vaikka säästötoimien negatiivisista vaikutuksista koulujen turvallisuuteen kirjoittaminen olikin yleistä Opettaja-lehden sivuilla, niin mukaan mahtui myös aikaisemmilta vuosilta tuttuja aiheita. Selvimpänä näistä oli koulu-uhkauksia käsittelevä artikkeli loppuvuodelta 2010, jossa pohdittiin Jokelan ja Kauhajoen tapahtumien toistumisen mahdollisuutta ja mietittiin vastaavien tekojen ennaltaehkäisyä. Artikkelissa nostettiin kiusaamisen ja syrjäytymisen haitalliset vaikutukset mahdollisen tekijän psyykkiseen ja sosiaaliseen turvallisuuden tunteeseen, jonka aiheuttama pahoinvointi voisi purkautua väkivaltaisesti.⁶⁴ Ennaltaehkäisyn merkitystä korostettiin, mutta sen katsottiin olevan huonolla tolalla ja jota liian pienet määrärahat heikensivät entisestään.⁶⁵

⁶⁴ Maija-Leena Nissilä, 'Nuorten hätähuutoihin reagoitava', Opettaja, 17.9.2010, 52.

⁶⁵ Maija-Leena Nissilä, 'Nuorten hätähuutoihin reagoitava', Opettaja, 17.9.2010, 52.

4 Johtopäätökset ja pohdinta

Opettaja-lehti on varsin selvästi suunnattu tietylle viiteryhmälle, jonka lehden nimikin jo paljastaa. Tämä ei kuitenkaan ole mitenkään yllättävää sillä Opettaja-lehti on opetusalan oma ammatillinen julkaisu, jota julkaisee Opetusalan Ammattijärjestö (OAJ). Ei siis ole kummallista, että sen aiheet ja katsantokanta ovat opettajiin ja heidän ammatillisiin mielenkiinnonkohteisiinsa ja etuihinsa varsin vahvasti keskittyviä.

Tarkasteltaessa turvallisuusaiheiden käsittelyä Opettaja-lehdessä ennen Jokelan tapahtumia nousee esille varsin selvästi se seikka, miten turvallisuutta käsitellään pääosin opettajien näkökulmasta. Turvallisuutta kyllä käsitellään jonkin verran laajemmasta näkökulmasta, esim. pohtien koulurakennusten fyysisen turvallisuuden vaikutusta kaikkiin koulussa, mutta pääosin turvallisuus on juuri opettajien ja henkilökunnan turvallisuutta. Tällä ensimmäisellä tarkastelujaksolla turvallisuutta käsittelevät artikkelit ja muut kirjoitukset keskittyivätkin monilta osin opettajien psyykkisten ja pedagogisten turvallisuushuolien käsittelyyn.

Koulujen ja opettajien pedagogisen turvallisuuden ongelmat näkyivät vahvasti siinä, miten useammassa kirjoituksessa kritisoitiin sitä tapaa, jolla opettajille ja kouluille jatkuvasti säilytettiin ylimääräistä työtä – useimmiten vieläpä ilman sen näkymistä palkassa tai määrärahoissa. Tällaisen ylityöllistämisen negatiiviset vaikutukset opettajien psyykkiselle turvallisuudelle tuotiin esille selvin esimerkein artikkeleissa, joissa käsiteltiin esim. opettajien uupumista ja stressaantumista, joka aiheutuu jatkuvasta kiireestä. Väkivalta oli myös esillä monissa esimerkeissä ja opettajiin kohdistuvan väkivallan haitoista opettajien psyykkiselle jaksamiselle kirjoitettiin useampaan otteeseen ennen Jokelan tapahtumia.

Pääosin vain opettajien psyykkiseen turvallisuuteen liittyvä kirjoittaminen jäi vähemmälle Jokelan surmien jälkeen ja turvallisuuskeskustelu Opettaja-lehden sivuilla keskittyi hetkellisesti enemmän oppilaiden psyykkiseen ja sosiaaliseen turvallisuuteen. Tämä mahdollisesti johtui siitä, että Jokelan tapahtumien jälkeen haettiin selitystä tapahtuneelle ja pohdittiin oppilaiden sosiaalista ja psyykkistä turvallisuutta nakertavien seikkojen kuten kiusaamisen ja syrjimyksen haitallisuutta kouluissa.

Kauhajoen surmien jälkeen turvallisuudesta kirjoittaminen oli samankaltaista kuin se oli ollut Jokelan jälkeen eli haettiin syitä ja mahdollisia selityksiä tapahtuneelle tragedialle. Nyt

kuitenkin Opettaja-lehden sivuilla myös avoimemmin ja suorasukaisemmin kritisoitiin jatkuvia leikkauksia ja säästötoimia, jotka kohdistuivat kouluihin ja esim. ennakoivaan mielenterveystyöhön ja joiden nähtiin osaltaan mahdollistavan Jokelan ja Kauhajoen kaltaiset tapahtumat.

Kauhajoen tapahtumien jälkeen turvallisuuskeskustelussa oli myös tiettyä turhautumista siitä, miten koulujen ajateltiin olevan kykeneviä hoitamaan tai ainakin huomaamaan kaikki nuorten ongelmat. Vastuun kuitenkin katsottiin olevan yhteiskunnalla laajemmin, ei alirahoitetuilla kouluilla tai yksittäisillä opettajilla.

Vuoden 2008 lopulla alkanut lama varmisti sen, että säästötoimien aiheuttamat heikennykset koulujen turvallisuuteen pysyivät esillä Opettaja-lehden sivuilla. Kirjoittaminen turvallisuudesta alkaneen laman aikana pitäytyi aiheissa, jotka olivat tuttuja jo aiemmilta vuosilta. Esimerkiksi pedagogisen turvallisuuden heikkenemisestä kirjoitettiin paljon, mikä lienee ymmärrettävää, kun huomioidaan, että opettajien työssä uupuminen oli esillä usein jo ennen lamaa ja Jokelan tapahtumia. Nyt työssä uupumisen ja ylityöllistämisen lisäksi kannettiin huolta lomautusten ja säästötoimien vaikutuksista niin opettajiin kuin oppilaisiin ja jälkimmäisten oikeuteen saada kunnollista opetusta koulussa.

Kaiken kaikkiaan turvallisuuden eri osa-alueiden käsittelyssä korostui yli muiden varsin selvästi pedagoginen turvallisuus ja juuri opettajien pedagoginen turvallisuus. Fyysistä-, sosiaalista- ja psyykkistä turvallisuutta sekä oppilaiden pedagogista turvallisuutta kyllä käsiteltiin, mutta usein ne nähtiin huonosti toteutuvan opettajien pedagogisen turvallisuuden seurauksina. Ongelmien juurisyyt – olivat ne sitten huono sisäilma, liian suuret ryhmät tai opettajien uupuminen – johdettiin melkein aina takaisin pedagogisen turvallisuuden laiminlyönteihin, joka käytännössä ilmeni alirahoituksena ja ylimitoitettuina vaatimuksina opettajille.

Keskustelu turvallisuudesta Opettaja-lehdessä oli vuodesta 2005 vuoteen 2010 varsin ongelmakeskeistä ja sellaista, jolla haluttiin tuoda esille juuri opettajien ammattikunnan huolia turvallisuuteen liittyen. Kirjoittajilla – niin toimittajilla kuin vieraillevilla – oli selvästi halu tuoda ongelmakohtia esille tavalla, joka huomattaisiin. Kielenkäyttö, jota turvallisuudesta puhuttaessa käytettiin, oli vahvempaa ja suurempaa kuin esim. tavallisen sanomalehden sivuilla.

Tasapuolisuus lehden kirjoituksissa ei toteutunut ehkä niin hyvin kuin se olisi voinut ja äänessä olivat käytännössä kokonaan opettajien kantoja myötäilevät kirjoittajat. Esimerkiksi kouluista säästämisestä syytetyiltä kuntapäätäjiltä ei ollut minkäänlaisia vastineita esitettyihin syytöksiin. Tämä tosin selittynee sillä, että Opettaja-lehti on juuri opettajien ammattilehti ja sen lukijakunta koostuu opettajista, jolloin ollaan tilanteessa jossa ”saarnataan kuorolle”, eli lukijat ovat usein samaa mieltä lehden toimituksen kanssa ja toisin päin.

Toisaalta tämä lehden toimittajien ajatusmaailman ja asenteiden samankaltaisuus lukijoiden kanssa on täysin normaalia, kun kyseessä on ammattiliiton julkaisema lehti, sillä olisi kummallista, jos lukijakunnan ja lehden toimituksen välillä vallitsisi suuri juopa näkökantojen välillä. Ammattilehden tehtävänä voineekin juuri pitää sitä, että se keskittyy yksinomaan oman ammattikuntansa ongelmien käsittelyyn ja näin tietyllä tavalla toimii varoventtiilinä lukijoilleen ja antaa heille tunteen siitä, että jokin taho ymmärtää ja kuuntelee heidän ongelmiaan.

Jatkotutkimuksen kannalta voisi olla mielenkiintoista tehdä vertaileva tutkimus siitä, onko koulun turvallisuuskeskustelun laadussa ja sävyissä eroa Opettaja-lehden kaltaisen ammattilehden sivuilla ja tavallisessa sanoma- tai aikakauslehdessä.

Lähteet ja kirjallisuus

I PAINETUT LÄHTEET

Opettaja, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010.

II TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Beck, U. 1986. Risikogesellschaft: auf dem Weg in eine andere Moderne. Suhrkamp. Frankfurt am Main.

Hasu, E. 2018. Oppilaan fyysinen turvallisuus peruskoulussa. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto.

Hilli, P., Ståhl, T., Merikukka, M. & Ristikari, T. 2017. Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskemasta. Yhteiskuntapolitiikka 82 (6).

Johnson D. & Johnson F. 2014. Joining together. Group theory and group skills. 11. Painos. (Alkup. 1975). Pearson Education. New Jersey, USA.

Kaufmann, W.A. 1970. Hegel's political philosophy. Atherton Press. New York, N.Y.

Keltikangas-Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. WSOY. Helsinki.

Laitinen, K. 1999. Turvallisuuden ja todellisuuden problematiikka. Tulkintoja uusista turvallisuuksista kylmän sodan jälkeen. Studia Politica Tamperensis No. 7. Tampereen yliopisto. Tampere.

Nuikkinen, K. 2009. Koulurakennus ja hyvinvointi. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Juvenes Print Oy. Tampere.

Ojala, T. 2012. Kokonaisturvallisuuden hahmottaminen ja riskien arvioinnin vaikeus koulujen turvallisuusjohtamisessa. Teoksessa Lindfors, E. (toim). Kohti turvallisempaa oppilaitosta. Tampereen yliopisto, 78–89.

Piispanen, M. 2008. Hyvä oppimisympäristö. Oppilaiden, vanhempien ja opettajien hyvyyskäsitusten kohtaaminen peruskoulussa. Gummerus Kirjapaino Oy. Vaajakoski.

Vornanen, R. 2000. Turvallisuus elämän kysymyksenä. 13–17-vuotiaiden nuorten turvallisuus ja turvattomuuden aiheet.

Väljærvi, J. 2002. Koulun oppimisympäristö ja opetusjärjestelyt. Teoksessa J. Väljærvi & P. Linnankylä (toim.) Tulevaisuuden osaajat. PISA-2000 Suomessa. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 181–201.

III INTERNET-LÄHTEET

Hietanen-Peltola, M. & Korpilahti, U. (toim.). 2015. Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. Opas ympäristön ja yhteisönmonialaiseen tarkastamiseen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126936/URN_ISBN_978-952-302-505-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Luettu 15.3.2022)

Jokelan koulusurmat 7.11.2007 - Tutkintalautakunnan raportti. Oikeusministeriö: Helsinki: 2009.
https://turvallisuustutkinta.fi/material/attachments/otkes/tutkintaselostukset/fi/poikkeukselliset_tapahtumat/SdaOKoQr9/Jokelan_koulusurmat_7.11.2007.pdf (Luettu 18.2.2022)

Kasvatus-lehti, <https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/kasvatus> (Luettu 15.2.2022)

Linnilä, M-L. 2006. Kouluvalmiudesta koulun valmiuteen. Poikkeuksellinen koulunaloitus koulumenestyksen, viranomaislausuntojen ja perheiden kokemusten valossa. Jyväskylän Yliopisto.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13400/9513926672.pdf?sequence=1> (Luettu 11.3.2022)

Kauhajoen koulusurmat 23.9.2008 - Tutkintalautakunnan raportti. Oikeusministeriö: Helsinki: 2010.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76205/omso_11_2010_selvitys_180_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Luettu 18.2.2022)

Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa. 2020. Opetushallituksen oppaat ja käsikirjat 2020:3a.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kiusaamisen_vastainen_työ_kouluissa_ja_oppilaitoksissa.pdf (Luettu 22.2.2022)

Opettaja, Mainostajalle, <https://www.opettaja.fi/mainostajalle/> (Luettu 15.2.2022)

Opetushallitus. Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen turvallisuus.

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opetustoimen-ja-varhaiskasvatuksen-turvallisuus> (Luettu 3.3.2022)

Yle, Aseharrastajat vastustavat aselakiin tulossa olevia tiukennuksia, 2009.

<https://yle.fi/uutiset/3-5872214> (Luettu 19.2.2022)

Yle, Käsiase lupa vaatii jatkossa lääkärinlausunnon, 2008. <https://yle.fi/uutiset/3-6112958>

(Luettu 19.2.2022)

Liitteet

Liite 1. Turvallisuuden neljä ulottuvuutta

